

УДК 94 (438): 94 (477. 83/86) "1941 - 1944"

МОСОРКО МАР'ЯНА,

*аспірант Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ*

ЗМІНА СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПОЛЯКІВ ГАЛИЧИНИ В УМОВАХ НІМЕЦЬКОГО ОКУПАЦІЙНОГО РЕЖИМУ (1941-1944 рр.)

У статті проаналізовано особливості соціально-правового статусу поляків Галичини в контексті повсякденного життя періоду 1941-1944 рр. Особлива увага звертається на процес становлення та компетенцію цивільних органів влади, а також проведені ними суворі режимні та легітимізаційні заходи. Розкрито вплив німецької окупаційної політики на соціо-психологічні характеристики населення.

Ключові слова: поляки; Галичина; німецька окупаційна система; соціально-правовий статус.

Постановка проблеми та стан її вивчення. Однією з характерних ознак розвитку вітчизняної історичної науки на сучасному етапі є активізація дослідження проблематики повсякдення, зокрема окупаційного. Особливий інтерес у цьому плані становить територія Галичини, оскільки тут протягом 1941-1944 рр. відбувалися динамічні зміни повсякденного життя населення в умовах існування радянського та німецького режимів.

Актуалізована нами проблема вперше привернула увагу польських істориків. Зокрема, варто відзначити значний внесок у її розробку В. Бонусяка [26] та Г. Грицюка [28]. Що ж стосується української історіографії, то окремі аспекти досліджуваної нами тематики знайшли відображення на сторінках праць І. Лемка та В. Михалика [3], Д. Офіцинського [7], Ю. Сливки [21]. Однак у полі зору вітчизняних науковців перебували представники української, а не польської національності. Цим й обумовлена актуальність досліджуваної нами проблеми.

Мета дослідження полягає в об'єктивному й усебічному аналізі змін соціально-правового статусу польського населення Галичини в період 1941-1944 рр.

Виклад основного матеріалу. Значним випробуванням для поляків став початок радянсько-німецької війни. Остання спричинилася до остаточного краху попереднього мирного способу життя. Перед місцевими жителями постали по чергово два випробування: по-перше, указана територія на деякий час перетворилася на арену військових дій, які не могли не позначитися на інтересах мирного населення; по-друге, після захоплення регіону німці почали насаджувати власну модель управління з характерними для неї численними режимними моментами.

Відповідно до планів німецького командування, на окупованих територіях передбачалося встановити тотальний контроль над усіма сферами життя населення. Звідси випливала необхідність формування розгалуженого окупаційного апарату, що охоплював політичну, соціально-економічну та культурно-релігійну галузі. Уважаємо за доцільне, перш за все, зупинитися на розгляді політики окупантів у сфері управління.

За декретом від 17 липня 1941 р. передбачалося включення Галичини до складу Генерального Губерна-

торства. Власне, про це йшлося в "Розпорядженні про адміністрацію Галичини" Генерал-губернатора Г. Франка: "Дня 1 серпня 1941 р. о год. 12 на підставі постанов фюрера з 17-го і 22-го липня 1941 р. перейшла цивільна адміністрація території Галичини, яка перед тим належала до Польщі, під заряд Генерал-Губернаторства... Територія включена... під заряд Генерал-Губернаторства, обіймає колишні польські воєводства: Львівське, Тернопільське і Станіславівське" [11, с. 1]. Параграф № 2 цього розпорядження передбачав, що "...на чолі Губернаторства стоїть губернатор з осідком у Львові. На губернатора дистрикту Галичина покликано шефа дистрикту д-ра К. Лясха" [11, с. 1].

Новостворений дистрикт охоплював територію площею 47 100 км кв. Після запровадження німецької адміністрації відбулися певні зміни в адміністративному поділі. Згідно з "Розпорядженням Генерал-губернатора у Кракові про встановлення одиниць назв для територіально-адміністративних одиниць" від 24 вересня 1941 р. дистрикт ділився на повітові старства (округи) та гмінні комісаріати (повіти). На чолі округи стояв німецький крайсгауптман (окружний староста), а в містах - штатдгауптман (міський староста) [17, арк. 1]. Станом на вересень 1941 року нараховувалося 15 повітових старств, повітовий комісаріат Судова Вишня та міське старство у Львові [18, арк. 1-3]. У листопаді 1941 р. у зв'язку з перенесенням кордону між дистриктами Краків та Галичина з дистрикту вилучили 34 гміни. Тоді ж припинив існування комісаріат у Судовій Вишні [15, арк. 1-3]. Черговим етапом у галузі адміністративно-територіальних перетворень було розпорядження генерал-губернатора від 26 березня 1942 р., яке передбачало ліквідацію ще двох повітових старств: у Гродку Ягеллонським (увійшов до складу Львівського повітового старства) та Городенці (приєднано до Коломийського повітового старства) [20, арк. 1-4]. У дистрикті нараховувалося 43 гмінні комісаріати. Комісари мали у своєму підпорядкуванні по кілька гмін, чисельність яких відповідно до реформи від березня 1942 р. сягала 337 [22, арк. 1-32].

Оскільки головними завданнями німецької окупаційної політики були економічний визиск та політичний контроль над захопленими територіями, то цілком оче-

видним є поділ окупаційних владних структур на адміністративні та військово-поліцейські. Разом із німецькою адміністрацією 1 серпня 1941 р. на територію Галичини прибула також німецька поліція, представлена відділеннями поліції безпеки (Сіпо) та СД (гестапо). Ця служба була незалежна від цивільної адміністрації і підпорядковувалась тільки Г. Гімmlеру [2, с. 109-110]. 1 вересня 1941 р. упродовжено посаду коменданта СД та Сіпо. Створено п'ять територіальних відділів: у Львові, Тернополі, Станиславові, Дрогобичі, Коломиї і Чорткові [33, с. 25]. Шефом СС у дистрикті був К. Оберг, пізніше його замінив Ф. Катцман. Сіпо та СД мали розгалужену структуру та складалися із дев'яти окремих відділів.

Чисельність німецької поліції була порівняно значною. Як згадує житель Станиславова З. Бжежинський, гестапо протягом 1941-1944 рр. нараховувало близько 500 осіб. Розміщувалося воно в будинках суду та в'язниці на вул. Белінського. Саму ж вулицю було перейменовано на СС-Штрассе. Сіпо зайняла будинки в центрі міста, у тому числі й приміщення довоєнної польської поліції на вул. Камінського. Чисельність її сягала 300 осіб [27]. У містах Галичини діяла також кримінальна поліція, у тому числі й польська поліція кримінальна "Кріпо". На теренах дистрикту Галичина не було іншої польської поліції.

Уже згаданим розпорядженням генерал-губернатора передбачалося також, що "урядовою мовою в дистрикті Галичина була мова німецька. Допускаються мови українська і польська... Розпорядження й інші законодавчі акти будуть оголошуватися в мовах: німецькій, українській і польській" [25, арк. 2]. Крім того, губернатором дистрикту було видано циркуляр про надання українській мові переваг у порівнянні з польською [24, арк. 1].

Початок радянсько-німецької війни ознаменувався наростанням нової хвилі терору проти населення Галичини, у тому числі й польського. 1 липня до Львова прибула айнзацгрупа "С" під командуванням бригаденфюрера СС О. Раша. Вона отримала завдання очистити місто від особливо небезпечних елементів, а саме: функціонерів радянських, партійних і державних органів, комуністів, євреїв, польських та українських інтелектуалів. Зондеркоманда із 600 есесівців розгорнула масові арешти та розстріли львів'ян. 23 польських професори стратили в районі Вулецьких пагорбів (нині вул. Сахарова) [3, с. 39].

Аналогічні страти відбулися також в інших містах. Так, у Станиславові жертвами гітлерівського терору стали вчителі. Їх масові арешти мали місце 8-9 серпня 1941 р. під час педагогічної наради. Приводом для скликання останньої для гестапо послужив початок нового навчального року. Як згадує Т. Ольшанський, нікому навіть не могла прийти думка про можливість арешту з боку німецької влади. 130 учителів, серед яких більшість становили директори польських шкіл, зібралися в будинку Воеводського Суду на вул. Белінського. Більше того, до вечора в цей же будинок було відправлено інших польських учителів, лікарів, залізничників, інженерів [34, с. 120]. Причину арешту німці трактували досить просто: усі ув'язнені поляки вислужувалися перед більшовицькою владою [37].

Подальша доля арештованих була зрозумілою. Із тюрми на вул. Белінського живими вже не поверталися. Щоправда, декому з арештованих таки вдалося врятуватися. Підставою для звільнення могло послужити посвідчення про неполеське походження. Окремі в'язні

його продемонстрували. Власне, саме вони першими згодом розповіли про реалії німецького терору. Зокрема, М. Йордан згадує, що "...під час встановлення національності один із гестаповців попросив доктора Я. Гутта назватися гуралем. У такому разі він зміг би вийти на волю. Той, як справжній патріот, ударив німця. Доктора розстріляли на місці. Так само було з професором В. Штампером - учителем німецької мови. Він походив із німецької родини, але не визнав німецької національності" [30].

Однак випадки порятунку були поодинокими. На більшість із ув'язнених чекала інша доля. Страчували їх не відразу. Перші дні вони працювали на будівництві в'язниці, організованому гестапо. Іноді за допомогою української охорони, як розповідає Т. Ольшанський, із ними навіть удавалося встановити контакт, передати посилку тощо [34, с. 122]. Та вже за декілька днів німці приступили до масових страт.

Символом антипольського терору став Чорний Ліс, розміщений на північний захід від міста Станиславова. Після арешту представників польської інтелігенції до місця страти перевозили 10 автомобілями [27]. Вивозили їх босими, тільки в штанах та сорочках. Арештованим наказували вклякати над викопаними в лісі ямами та стріляли в потилицю [35, с. 12-14]. Страти відбулися в ніч із 14 на 15 серпня 1941 р. [32].

Щодо чисельності жертв антипольського терору, то на сьогодні із цього приводу існують різні версії. Зокрема, С. Ястшебський зазначає, що його жертвами стали близько 800 осіб, у тому числі 130 учителів і 67 представників інтелігенції міста [29, с. 60]. Аналогічної думки дотримується також Т. Краєвський. Він стверджує, що німцями було ліквідовано 80 % польської інтелектуальної еліти Станиславова [52]. Й. Зелінський згадує, що загалом місто втратило 60 % учительського складу. Серед померлих фігурувало 10 учительських сімей [40, с. 378].

Своїх педагогів втратили всі польські гімназії й школи, що знаходилися на території Станиславова. Так, з учительського складу I державної гімназії ім. М. Романовського в серпні 1941 р. загинуло 10 учителів. Окрім директора та його заступника, були страчені вчителі фізики, математики, географії, малювання, природи, німецької та польської мов, а також класичної філології. Дивом залишився живим історик Й. Зелінський, який згодом і описав ці події [38]. Втрати II державної гімназії нараховували 10, III державної гімназії - 5, жіночої гімназії - 11 учителів [39, с. 5].

Масові страти польського населення тривали й у наступні місяці. Зокрема, 11 листопада 1941 р. за наказом Г. Крюгера гестапо заарештувало майже 100 осіб серед представників польської молоді міста. Причиною було підняття польського прапора на гробі легіонів (знаходився на міському цвинтарі) у зв'язку зі святкуванням незалежності Польщі. Частину молоді згодом відпустили. Інші ж зникли безвісти [32].

Загалом арешти польської інтелігенції продовжувалися аж до грудня 1941 р. Умови утримання у в'язниці були жахливі: відсутність будь-яких гігієнічних норм; обід, що складався з малого шматка хліба та супу. Через кілька днів ув'язнених у напівоголеному вигляді вивозили за місто, де розстрілювали. Причому, за словами вчителя I гімназії Й. Зелінського, вивезення з кожним місяцем відбувалися все рідше: просто арештовувати вже не було кого. Так, наприклад, у грудні 1941 р. страти проводили лише раз на тиждень [40, с. 378]. Тільки в

кінці місяця німці вирішили провести чистку й розстріляли останніх арештантів. На подвір'ї в'язниці було страчено 25 осіб. Більшість із них - жінки на чолі з провідницею на псевдонім "Лідія" [31].

Наступними жертвами німецького терору стали учасники польського підпілля, яке діяло ще з періоду радянської окупації. Зокрема, масові арешти поляків мали місце на зламі 1942-1943 рр. [33]. Так, син страченого в Чорному Лісі вчителя Т. Камінський розповідає, що восени 1942 р. на полігоні "Сокола" німці розстріляли 12 хлопців з одного класу [28]. Там же було виявлено тіло дорослого чоловіка. То був початок публічних екекцій з метою поширення страху серед населення. Людей страчували просто в громадських місцях. Доказом цього може послужити факт розстрілу в березні 1944 р. кількох осіб у Пасажі на вул. Каземірівській. 12 травня 1944 р. на вулицях міста було страчено ще 20 осіб [26, с. 71].

Свавілля СС, масові арешти, бойові дії, примусове вивезення на роботи до Німеччини спричинилися до того, що населення жило в постійному страху. Т. Ольшанський згадував, що запинання вікон після заходу сонця було необхідністю. Щодня приходили новини про нові арешти знайомих і друзів. Він згадував про страх, який охопив його батьків, коли вони дізналися про затримання лікарів Я. Гутта, Й. Кохая та А. Рачинського. Батько, власне, теж був лікарем. Він постійно чекав того моменту, коли "по нього прийдуть" [31, с. 120].

З метою залякування населення звичною стала практика проведення публічних страт. Про одну з них згадує Т. Ольшанський, який 17 листопада 1943 р. став свідком затримання українських націоналістів у приміщенні міського театру (м. Станіславів): "Їх заарештували під час перегляду вистави, на яку ті прийшли озброєні. Очевидно, готувалися до повстання. Ще перед стратами в місті розповсюджували плакати про публічний суд над українцями. У день екекції біля театру скупчилося чимало народу. Значна кількість міщан спостерігала за ходом дій із дахів будинків... Страта відбувалася біля синагоги. Вона спричинила наростання тривоги в натовпі. Німці відкрили вогонь. Було чимало жертв" [31, с. 144].

Люди боялися виходити на вулицю. Ніхто не знав, чи вдасться йому повернутися додому [504, с. 124]. Простий перехожий часто міг стати жертвою зустрічного німецького офіцера. За словами З. Бжежинського, гітлерівці просто на вулиці вдавалися до агресії, особливо по відношенню до єврейського населення. Він розповідає, що став свідком підпалення єврею бороди [27]. Страх у поляків Станіславова викликали імена Г. Крюгера та братів Й. та В. Мауерів. Г. Крюгер був шефом гестапо. Щоправда, він рідко коли прогулювався вулицями. Частіше сидів у своїй резиденції на вул. Белінського [26, с. 125]. Що ж стосується братів Мауерів, то варто зазначити, що перед арештом вони були польськими громадянами та молодшими офіцерами Війська Польського. У період вересневої кампанії перейшли на бік німців і розпочали службу в поліції. Дуже швидко прославилися своєю надмірною жорстокістю й садизмом. Мешканці Станіславова називали їх "кривавими братами" [37]. Та це й не дивно. Очевидці розповідають, що вони майже щодня разом із собаками здійснювали прогулянки містом. Били всіх, хто зустрічався їм на дорозі [26, с. 125].

Ще одним типовим для німецького окупаційного режиму явищем стала депортація робочої сили до Рей-

ху. Стимулом для місцевого населення Галичини, у тому числі й польського, послужила інтенсивна агітація. Із жовтня 1941 р. сторінки місцевих газет рясніли закликами до виїзду на роботу, а також численними розповідями представників молоді, яка вже працювала в Німеччині. Причому робився наголос на тому, що виїзди мали добровільний характер. На початкових етапах ситуація дійсно так виглядала. Молодь їхала з надією на покращення власних умов життя та прагненням допомогти родині, яка залишалася на теренах Галичини [4, с. 3].

Однак уже з початку 1942 р. виникли певні труднощі із набором нових робітників. До місцевого населення почала доходити правдива інформація про реальні умови праці в Німеччині. У зв'язку із цим німці вдалися до примусового набору робітників. Часто людей просто виловлювали на вулицях, базарах, у продуктових магазинах тощо. Місцеві жителі старалися якомога рідше виходити зі своїх будинків. Селяни боялися довозити продукти до міста [5, с. 78].

Наступним кроком владних структур стало законодавче закріплення необхідності вивезення робочої сили. У Галичині запроваджено примусову реєстрацію осіб залежно від року народження. З квітня 1943 р. у Львові було видано розпорядження про мобілізацію всіх мешканців 1917-1919 рр. народження в термін від 8 до 14 квітня. Уже 7 квітня у зв'язку із незначною кількістю мобілізованих німецькі владні структури приступили до набору робітників 1914-1916 рр. народження. З травня розпочалася мобілізація осіб 1920-1925 рр. народження. Від примусової роботи звільнялися хворі на туберкульоз та хвороби серця, а також працівники військових підприємств, залізниці, пошти та лікарі [26, с. 46].

Відповідно до плану депортації робочої сили на 1943 р., на примусові роботи до Німеччини з дистрикту Галичина вивезли 109 260 осіб. Найбільша кількість депортованих припала на станіславівську біржу праці - 40 720. Із території колишньої Тернопільської області депортовано 37 665 осіб, зі Львівської - 33 275 осіб. Найнижчі показники за кількістю депортованих припали на терени колишньої Дрогобицької області - тільки 7 600 осіб [5, с. 199]. Такий стан речей, як уважає В. Бонусяк, можна пояснити небажанням владних структур послабити нафтовий промисел у регіоні. Відповідно до радянських джерел, до червня 1944 р. кількість депортованих становила 325 тис. [26, с. 49]. Зокрема, згідно з розпорядженням генерал-губернатора від 29 лютого 1944 р., до Німеччини із ГГ до липня 1944 р. планувалося відправити ще 100 тис. робітників [14, арк. 1-2]. На жаль, не вдалося знайти джерел, які б висвітлювали національний склад депортованих робітників. Тому із загальної кількості визначити відсоток польського населення досить важко.

Життя населення суворо регламентувалося. Коменданти міст вимагали під страхом суворої кари здавати зброю, радіоприймачі, забороняли зібрання, мітинги, виїзди та в'їзди без спеціальних перепусток. Крім того, у межах Галичини для кожного населеного пункту була встановлена комендантська година. У Львові вона тривала з 22.00 до 8.00 ранку. Дотримання комендантської години вимагало додаткової уваги, адже на той час мало хто мав годинники. У випадку порушення такого розпорядку передбачалася кримінальна відповідальність із імовірністю відправлення в концентраційний табір [6, с. 4]. Це не могло не позначитися на по-

ведінці людей. Люди, як правило, уважали за краще залишитися вдома, а на роботу прагнули дістатися як найшвидше. Особливо це стосувалося жінок. Ще один засіб безпеки, до якого вдавалися міські жителі, полягав у непоказному одязі.

Зі встановленням німецького окупаційного режиму припинили дію радянські посвідчення особи. Кожен громадянин змушений був зареєструватися за місцем проживання. Від 1 січня 1942 р. набрало чинності розпорядження від 17 грудня 1941 р., яке зобов'язувало всіх громадян ГГ віком понад 15 років "легітимуватися на урядове визнання". Необхідно було показати "урядову вказку зі світліною". За невиконання розпорядження передбачалося покарання [9, с. 4]. Щороку посвідчення особи оновлювалися. Останнє розпорядження про перереєстрацію легітимацийних документів датувалося березнем 1944 р. і передбачало продовження дії посвідчень до 31 березня 1945 р. [16, арк. 7]. Надавати притулок особам, що не мали реєстрації, заборонялося. Священикам не дозволялося укладати церковні шлюби за умов відсутності посвідчення особи [19, арк. 1-2].

Уводилися спеціальні перепустки, які дозволяли рух уночі тільки військовим, поліції та лікарям. Обмежувалося пересування навіть у межах дистрикту Галичина. Зокрема, львівське радіо подало пересторогу для молоді як чоловічої, так і жіночої статі, щоб не подорожувала по території, окупованій німецькою армією. Це було пов'язано з небезпекою для самих подорожніх, оскільки німецька команда ще не видала їм жодних перепусток [8, с. 3]. Крім того, заборонявся самовільний перехід кордону з ГГ до Німеччини. Спеціальними розпорядженнями генерал-губернатора Г. Франка створювалися нові прикордонні пункти: Турка - Самбір - Мостиська - Яворів - Любачів на межі з Краківським дистриктом [12, арк. 1-5] та Любачів - Рава-Руська - Сокаль на межі із Люблінським [13, арк. 1-4]. Перехід у цих пунктах можна було зробити лиш на підставі окремого урядового дозволу, за який особи ненімецького походження мали сплатити відповідну суму [10, с. 2].

Висновки

Початок радянсько-німецької війни ознаменувався черговими випробуваннями для польського населення Галичини. У правовій сфері нова окупаційна політика передбачала реалізацію суворих легітимацийних та регламентаційних моментів, а в соціальній - зводилася до встановлення тотального контролю над усіма сферами життя та носила яскраво виражений антигуманний характер. Розпочавши роботу з перших днів після впровадження окупаційного режиму, німецька репресивна машина не припиняла діяти аж до завершення війни. Жертвами її, у першу чергу, стала саме польська людність регіону - інтелігенція. Така діяльність позначилася на соціально-психологічних характеристиках населення, визначальними рисами яких стали почуття постійного страху та непевності.

ЛІТЕРАТУРА

1. З настроїв // Самостійна Україна. - 1941. - 9 липня. - С. 3.
2. Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні / В. Косик. - Париж - Нью-Йорк - Львів, 1993. - 659 с.
3. Лемко І. Львів повсякденний (1939-1941) / І. Лемко, В. Михалик. - Львів : "Апріорі", 2010. - 240 с.
4. На роботу до Рейху // Львівські вісті. - 1941. - № 61. - 18 жовтня. - С. 3.

5. Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів та матеріалів. - К., 1963. - 487 с.

6. Осторога! // Українське слово. - 1941. - 29 липня. - С. 4.

7. Офіцинський В. Дистрикт Галичина (1941-1944): Історико-політичний нарис / В. Офіцинський. - Ужгород, 2001. - 178 с.

8. Пересторога для молоді // Рогатинське слово. - 1941. - 2 серпня. - С. 3.

9. Примус легітимуватися // Калуський голос. - 1942. - 8 лютого. - С. 4.

10. Про перехід кордону з ГГ до Німеччини // Останні вісті. - 1941. - 23 листопада. - С. 2.

11. Розпорядження про адміністрацію Галичини // Українське слово. - 1941. - 15 серпня. - С. 1.

12. Распоряжение генерал-губернатора Франка об изменении границы между дистриктами Краков и Галичина и установлении в связи с этим новых пограничных пунктов // Центральный державный историчный архив України, м. Львів (далі - ЦДІАЛ), Ф. 755: Архивное управление во Львове (Staatsarchiv in Lemberg), 1941-1944, оп. 1, спр. 9, 5 арк.

13. Распоряжение генерал-губернатора Франка об изменении границы между дистриктами Люблин и Галичина и установлении в связи с этим новых пограничных пунктов // ЦДІАЛ, Ф. 755: Архивное управление во Львове (Staatsarchiv in Lemberg), 1941-1944, оп. 1, спр. 11, 4 арк.

14. Распоряжение генерал-губернатора Франка о наборе рабочих в количестве 100000 человек для отправки в Германию // ЦДІАЛ, Ф. 755: Архивное управление во Львове (Staatsarchiv in Lemberg), 1941-1944, оп. 1, спр. 368, 2 арк.

15. Распоряжение Генерал-губернаторства в Кракове об изменении состава административно-территориальных единиц в связи с изменением границы между дистриктами Краков и Галичина // ЦДІАЛ, Ф. 755: Архивное управление во Львове (Staatsarchiv in Lemberg), 1941-1944, оп. 1, спр. 10, 3 арк.

16. Распоряжения Генерал-губернаторства в Кракове об ограничении празднования религиозных праздников, продлений удостоверения личности и другим вопросам // ЦДІАЛ, Ф. 755: Архивное управление во Львове (Staatsarchiv in Lemberg), 1941-1944, оп. 1, спр. 357, 7 арк.

17. Распоряжение Генерал-губернаторства в Кракове об установлении единых наименований для территориально-административных единиц // ЦДІАЛ, Ф. 755: Архивное управление во Львове (Staatsarchiv in Lemberg), 1941-1944, оп. 1, спр. 18, 1 арк.

18. Распоряжение Генерал-губернаторства в Кракове, циркуляр вице-губернатора дистрикта Галичина о новой организации управления дистриктом // ЦДІАЛ, Ф. 755: Архивное управление во Львове (Staatsarchiv in Lemberg), 1941-1944, оп. 1, спр. 4, 33 арк.

19. Распоряжение Генерал-губернаторства руководителям церквей о запрещении священникам оформлять церковные браки без предъявления бракосочетающимися удостоверений личности // ЦДІАЛ, Ф. 755: Архивное управление во Львове (Staatsarchiv in Lemberg), 1941-1944, оп. 1, спр. 367, 2 арк.

20. Распоряжение губернатора дистрикта Галичина о новом территориальном составе окружных староств и города Львова // ЦДІАЛ, Ф. 755: Архивное управление во Львове (Staatsarchiv in Lemberg), 1941-1944, оп. 1, спр. 16, 1 арк.

21. Сливка Ю. Україна в Другій світовій війні: національно-політичний та міжнародно-правовий аспект / Ю. Сливка. - Львів, 2005. - 352 с.

22. Список населенных пунктов дистрикта Галичина // ЦДІАЛ, Ф. 755: Архивное управление во Львове (Staatsarchiv in Lemberg), 1941-1944, оп. 1, спр. 15, 32 арк.

23. Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів / [упоряд. і передмова В. Косик]. - Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1997. - Т. 1. - 383 с.

24. Циркуляр губернатора дистрикта Галичина придерживаться принципа предпочтения украинского языка польскому по политическим соображениям // ЦДІАЛ, Ф. 755: Архивное управление во Львове (Staatsarchiv in Lemberg), 1941-1944, оп. 1, спр. 108, 1 арк.

25. Циркуляр старшего правительственного комиссара об отношении к землякам, форме составления служебных объявлений и служебном языке // ЦДІАЛ, Ф. 755: Архивное управление во Львове (Staatsarchiv in Lemberg), 1941-1944, оп. 1, спр. 371, 3 арк.

26. Bonusiak W. Małopolska Wschodnia pod rządami Trzeciej Rzeszy / W. Bonusiak. - Rzeszów : Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Rzeszowie, 1990. - 264 s.

27. Brzeziński Z. Droga cierpienia. Tekst z protokołu przesłuchania świadka Czesława Hermana [Електронний ресурс] / Z. Brzeziński. - Режим доступу : http://stanislawow.net/wspomnienia/herman_droga.htm.

28. Hryciuk G. Polacy we Lwowie, 1939-1944. Życie codzienne / G. Hryciuk. - Warszawa, 2000. - 432 s.

29. Jastrzębski S. Ludobójstwo ludności polskiej przez OUN - UPA w województwie Stanisławowskim w latach 1939-1946 / S. Jastrzębski. - Warszawa : Wydawnictwo Archidiecezji Warszawskiej, 2004. - 471 s.

30. Jordan M. Czarny Las pod Stanisławowem [Електронний ресурс] / M. Jordan // Cracovia Leopoldis. - 2000. - № 1. -

Режим доступу : http://stanislawow.net/publikacje/cracovia/czar_las.htm.

31. Kamiński T. Tajemnica Czarnego Lasu [Електронний ресурс] / T. Kamiński // Cracovia Leopoldis. - 2002. - № 1. - Режим доступу : <http://www.Cracovia.leopoldis.pl/index.php?pokaz=publikacje&id=199&rok=2002>.

32. Krajewski T. Losy Stanisławowa i jego mieszkańców na tle historii [Електронний ресурс] / T. Krajewski. - Режим доступу : http://stanislawow.net/wspomnienia/losy_stanislawowa.htm.

33. Madajczyk Cz. Polityka III Rzeszy w okupowanej Polsce / Cz. Madajczyk. - Т. 1. - Warszawa : Państwowe Wydaw. Naukowe, 1970. - 664 s.

34. Olszański T. Kresy kresów - Stanisławów / T. Olszański. - Warszawa : Wydawnictwo "Iskry", 2008. - 175 s.

35. Wierzejski L. Krwawa karta z najnowszych dziejów Stanisławowa / L. Wierzejski // Semper Fidelis. - 1991. - № 4. - S. 12-14.

36. Wierzejski L. Stanisławów - gród Rewery / L. Wierzejski. - Wrocław : ANTIQUA, 1993. - 80 s.

37. Wierzejski L. Zmarli moi pozostanie przy mnie! [Електронний ресурс] / L. Wierzejski. - Режим доступу : <http://stanislawow.net/stanislawowianie/zmarli.htm>.

38. Zieliński J. Lista ofiar polskiego społeczeństwa Stanisławowa i okolic w latach 1939-1945 / J. Zieliński. - Kraków, 2000. - 38 s.

39. Zieliński J. Stanisławów - 1941 / J. Zieliński // Tygodnik Powszechny. - 1959. - № 49. - S. 5.

40. Zieliński J. Szkoła polska w Stanisławowie w czasie II wojny światowej / J. Zieliński // Przegląd Historyczno-Oświatowy. - 1961. - № 3. - S. 371-380.

Мосорко Марьяна,

*аспірант Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника,
г. Івано-Франківск*

ИЗМЕНЕНИЕ СОЦИАЛЬНО-ПРАВОВОГО СТАТУСА ПОЛЯКОВ ГАЛИЧИНЫ В УСЛОВИЯХ НЕМЕЦКОГО ОККУПАЦИОННОГО РЕЖИМА (1941-1944 гг.)

В статье проанализированы особенности социально-правового статуса поляков Галичины в контексте повседневной жизни периода 1941 - 1944 гг. Особое внимание обращается на процесс становления и компетенцию гражданских органов власти, а также проводимые ими строгие режимные и легитимационные мероприятия. Раскрыто влияние немецкой оккупационной политики на социо-психологические характеристики населения.

Ключевые слова: поляки; Галичина; немецкая оккупационная система; социально-правовой статус.

Mosorko Mariana,

postgraduate student, Carpathian National Vasyl Stefanyk University, Ivano-Frankivsk

THE PECULIARITIES OF THE SOCIAL-RIGHT STATUS OF POLISH PEOPLE IN GALICIA IN 1941-1944

An article analyzes the features of social and legal status of Poles in Galicia (Galychyna) in the context of everyday life the period of 1941 - 1944 years. Particular attention is drawn to the process of formation and competence of civil authorities, whose activities were aimed at establishing the total control over all people's spheres of life. Here was the need for the formation of branched occupation apparatus, which encompassed the political, social-economic, cultural and religious fields. Strict regime activities conducted by new authorities were also enlightened. The speech is about a curfew time, banning gatherings, meetings, inability for free rail travel and more. A significant role in that period is assigned to the existing moments of legitimatings, including permit and identity card for the new model. It was revealed the influence of German occupation policy on social-psychological characteristics of the Polish population, the dominant features of which became fear and rootless feeling. The last ones were formed under a strict policy of occupied authorities in the social sphere, which included numerous repressive measures, mass arrests, forced removal to work in Germany.

Keywords: Polish people; Galicia; German occupational system; social-right status.

REFERENCES

1. *Samostiina Ukraina* (1941), July 9, p. 3 (ukr).
2. Kosyk V. (1993), *Ukraine and Germany in World War II*, Paris, New York, Lviv p. 659 (ukr).
3. Lemko I., Mykhalyk V. (2010), *Lviv everyday (1939-1941)*, Lviv, p. 659 (ukr).
4. *Lvivski visti* (1941), 61, p. 3 (ukr).
5. German fascist occupation regime in Ukraine. Collection of documents and materials, (1963), Kyiv, p. 659 (ukr).
6. *Ukrainske slovo* (1941), July 29, p. 4 (ukr).
7. Ofitsynskiy V. (2001), *Dystrykt Halychyna (1941-1944): Historical and political outline*, Uzhhorod, p. 659 (ukr).
8. *Rohatynske slovo* (1941), August 2, p. 3 (ukr).
9. *Kaluskyi holos* (1942), February 8, p. 4 (ukr).
10. *Ostanni visty* (1941), November 23, p. 2 (ukr).
11. *Ukrainske slovo* (1941), August 15, p. 4 (ukr).
12. Central State Historical Archives of Ukraine in Lviv, fond 755, opys 1, sprava 9, 5 p. (ukr).
13. Central State Historical Archives of Ukraine in Lviv, fond 755, opys 1, sprava 11, 4 p. (ukr).
14. Central State Historical Archives of Ukraine in Lviv, fond 755, opys 1, sprava 368, 2 p. (ukr).
15. Central State Historical Archives of Ukraine in Lviv, fond 755, opys 1, sprava 10, 3 p. (ukr).
16. Central State Historical Archives of Ukraine in Lviv, fond 755, opys 1, sprava 357, 7 p. (ukr).
17. Central State Historical Archives of Ukraine in Lviv, fond 755, opys 1, sprava 18, 21 p. (ukr).
18. Central State Historical Archives of Ukraine in Lviv, fond 755, opys 1, sprava 4, 33 p. (ukr).
19. Central State Historical Archives of Ukraine in Lviv, fond 755, opys 1, sprava 367, 2 p. (ukr).
20. Central State Historical Archives of Ukraine in Lviv, fond 755, opys 1, sprava 16, 25 p. (ukr).
21. Slyvka Yu. (2005), *Ukraine in World War II, the national political and international legal aspects*, Lviv, p. 35. (ukr).
22. Central State Historical Archives of Ukraine in Lviv, fond 755, opys 1, sprava 15, 32 p. (ukr).
23. Kosyk V. (1997), *Ukraine in World War II documents. Collection of German archival materials*, Vol. 1, Lviv, p. 352 (ukr).
24. Central State Historical Archives of Ukraine in Lviv, fond 755, opys 1, sprava 108, 1 p. (ukr).
25. Central State Historical Archives of Ukraine in Lviv, fond 755, opys 1, sprava 371, 3 p. (ukr).
26. Bonusiak W. (1990), *Małopolska Wschodnia pod rządami Trzeciej Rzeszy*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Rzeszowie, Rzeszów, 264 s. (pol).
27. Brzeziński Z. *Droga cierpienia. Tekst z protokołu przesłuchania świadka Czesława Hermana*, available at: http://stanislawow.net/wspomnienia/herman_droga.htm. (pol).
28. Hryciuk G. (2000), *Polacy we Lwowie, 1939-1944. Życie codzienne*, Warszawa, 432 s. (pol).
29. Jastrzębski S. (2004), *Ludobójstwo ludności polskiej przez OUN - UPA w województwie Stanisławowskim w latach 1939-1946*, Wydawnictwo Archidiecezji Warszawskiej, Warszawa, 471 s. (pol).
30. Jordan M. (2000), *Czarny Las pod Stanisławowem, Cracovia Leopólis*, № 1, available at: http://stanislawow.net/publikacje/cracovia/czar_las.htm. (pol).
31. Kamiński T. (2002), *Tajemnica Czarnego Lasu, Cracovia Leopólis*, № 1, available at: <http://www.Cracovia.leopolis.pl/index.php?pokaz=publikacje&id=199&rok=2002>. (pol).
32. Krajewski T. *Losy Stanisławowa i jego mieszkańców na tle historii*, available at: http://stanislawownet/wspomnienia/losy_stanislawowa.htm. (pol).
33. Madajczyk Cz. (1970), *Polityka III Rzeszy w okupowanej Polsce*, T. 1, Warszawa, 664 s. (pol).
34. Olszański T. (2008), *Kresy kresów - Stanisławów*, Wydawnictwo "Iskry", Warszawa, 175 s. (pol).
35. Wierzejski L. (1991), *Krwawa karta z najnowszych dziejów Stanisławowa*, *Semper Fidelis*, № 4, S. 12-14 (pol).
36. Wierzejski L. (1993), *Stanisławów - gród Rewery, ANTIQUA*, Wrocław, 80 s. (pol).
37. Wierzejski L. *Zmarli moi pozostawcie przy mnie!*, available at: <http://stanislawow.net/stanislawowanie/zmarli.htm>. (pol).
38. Zieliński J. (2000), *Lista ofiar polskiego społeczeństwa Stanisławowa i okolic w latach 1939-1945*, Kraków, 38 s. (pol).
39. Zieliński J. (1959), *Stanisławów - 1941, Tygodnik Powszechny*, № 49, S. 5 (pol).
40. Zieliński J. (1961), *Szkola polska w Stanisławowie w czasie II wojny światowej, Przegląd Historyczno-Oświatowy*, № 3, S. 371-380 (pol).

© Мосорко Мар'яна

Надійшла до редакції 16.09.2014